

STORTINGET

Representantforslag 2 S

(2026–2027)

fra stortingsrepresentantene Joel Ystebø, Jonas Andersen Sayed og Jørgen H. Kristiansen

Dokument 8:2 S (2026–2027)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Joel Ystebø, Jonas Andersen Sayed og Jørgen H. Kristiansen om en mer kunnskapsorientert læreplan med en styrket lærerrolle

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til de ferske PISA-resultatene der norske 15-åringer har falt til under OECD-snittet i lesing, regning og naturfag, og fire av ti gutter leser så dårlig at de vil slite med videre utdanning. PISA måler langt fra alt, men barn som gjør det godt på prøver, får generelt høyere inntekter som voksne, de lever lengre og sunnere liv og begår mindre kriminalitet. Å snu utviklingen er derfor en av de viktigste politiske utfordringene Norge står ovenfor.

Norsk skole er ikke alene om å ha problemer: Læringen i stort sett hele OECD-området har vært nedadgående siden tidlig på 2010-tallet. OECDs utdanningsdirektør, Andreas Schleicher, peker på behovet for å prioritere kvaliteten i læringsopplevelsen, fremfor kvantitet og lange skoledager. «Kvalitet avhenger av å rekruttere, beholde og utvikle dyktige mennesker [...], og gi disse menneskene gode muligheter til å arbeide utenfor klasserommet. Du vil vite hvem dine elever er, du vil vite hvem de vil bli, du vil faktisk ønske å være i stand til å støtte dem på deres reise,» sier han ¹.

Norge er et av landene som svikter i å prioritere lærernes arbeidsvilkår slik at lønningene blir konkurransedyktige og slik at lærerne får nok tid til å følge opp elever og foreldre. Det har Kristelig Folkeparti foreslått å gjøre noe med.

En stor endring i mange OECD-land de siste to tiårene har vært nye læreplaner. Tanken har vært at ny teknologi og internett gjør læring av faktakunnskap mindre viktig. Skolen burde derfor konsentrere seg om å gi elevene kompetanse i form av ferdigheter, evne til refleksjon og kritisk tenkning. Slik ble tradisjonelle læreplaner, som listet opp kunnskapen elevene skulle lære, og som var reflektert i lærebøkene, erstattet av kompetansebaserte læreplaner som vektla ferdigheter, testing og målstyring og, etter hvert, drilling på digitale læremidler. Omleggingen var ikke risikofri. Den amerikanske pedagogen E.D. Hirsch fant allerede for 50 år siden at kompetanse og ferdigheter avhenger av generell kunnskap. «Folk som vet lite om vikinger eller vulkaner sliter med å forstå tekster som nevner dem, selv om de kan lese hvert ord på siden,» som The Economist oppsummerer. «Skoler hadde begynt å betrakte problemløsning og kritisk tenkning som ferdigheter barn kunne tilegne seg uten å bygge opp faglig ekspertise i bestemte fagområder,» sier Nick Gibb, utdanningsminister i Storbritannia i flere omganger fra 2010 til 2023. «Men du kan ikke lære bort disse tingene isolert. Du tilegner deg dem ved å ha kunnskap».²

Ferdigheter vokser frem ved at elevene først får et solid kunnskapsgrunnlag i bunnen. De kompetansebaserte læreplanene innebar ofte også en omlegging fra lærerstyrt undervisning til mer elevsentrert, progressiv

1. Teach For All. (2024, 8. februar). PISA 2022: Dr. Andreas Schleicher in conversation with Wendy Kopp. Teach For All. 47:40–48:10.
2. The Economist (2024, 7. juli). England's school reforms are earning fans abroad. The Economist.

pedagogikk. Når elevene nå skulle lære å løse problemer og tenke kritisk og ikke bare lære faktakunnskap, var det naturlig å legge mer vekt på undervisningsformer der elevene selv er aktive, som prosjektarbeid, gruppearbeid og utforskende læring. Dette handler også om et endret, mer individualistisk samfunn. Skolen skulle henge med i utviklingen og bli mindre hierarkisk, og elev og lærer skulle stå mer på like fot. I bunn og grunn er dette også et spørsmål om kunnskapssyn.

Tradisjonelle, kunnskapsorienterte læreplaner og lærerstyrt undervisning bygger på at det finnes en objektiv kunnskapsarv som er verdt å overføre til neste generasjon, der lærerens rolle er å formidle denne kunnskapen. Det konstruktivistiske, progressive synet på kunnskap, derimot, innebærer at kunnskap er kontekstuell og kulturelt formet og at eleven bygger sin egen forståelse gjennom erfaring, der læreren vel så mye er en veileder som en kunnskapsformidler. Heller ikke vekten på elevsentrert undervisning sto på trygg, faglig grunn. Professor John Hatties tallknusing av tusenvis av skolestudier på slutten av 2000-tallet viste at noe av det viktigste for læring er kvaliteten på relasjonen mellom lærer og elev. Samtidig peker hans analyse på at lærerstyrt undervisning i form av direkte instruksjon («jeg gjør – vi gjør – du gjør»), tydelige læringsmål og løpende veiledning og tilbakemelding underveis, gir klart positive effekter på elevenes læring. Dette skiller seg fra tradisjonell, monologisk kateterundervisning ved at den er dialogisk og systematisk sjekker elevenes forståelse underveis. Samtidig viser Hatties gjennomgang at elevorientert, utforskende eller problembasert læring uten strukturert støtte, eller åpne klasserom og prosjektarbeid uten tydelig lærerstyring, gir mindre læring, særlig for elever fra ressursvake hjem.

Noen år senere kom professor Barak Rosenshine med sin store oppsummering av forskningen, som på samme måte anbefaler en tydelig, strukturert undervisning der læreren sørger for hyppig repetisjon og sjekk av forståelse. PISA-data antyder også at lærerstyrt undervisning gir høyere læringsutbytte enn elevsentrert pedagogikk. Lærerstyrt undervisning er også i tråd med kognitiv teori om hvordan barn lærer. Det menneskelige arbeidsminnet er begrenset, og elevaktiv undervisning med ustrukturert problemløsning uten tilstrekkelige forkunnskaper overbelaster elevene og fører til mindre læring. Dette har bl.a. psykologene Paul Kirschner, John Sweller og Daniel Willingham pekt på. I lærerstyrt undervisning kan kunnskap formidles i avgrensede og sekvenserte deler, og ferdigheter kan automatiseres og lagres i langtidsminnet. Dette avlaster arbeidsminnet slik at elevene er klare for å gå videre til mer kognitivt kre-

vende oppgaver. Så mens tanken var å gå bort fra den tradisjonelle «puggeskolen» med overflatisk læring som ikke rustet elevene for det moderne samfunnet, risikerte man å ende opp med et system som undervurderer betydningen av lærerens formidling av faktakunnskap, på en måte som gjør at elevene lærer mindre.

Erfaring fra andre land

Mange land har opplevd svakere skoleresultater etter omlegging til kompetansebaserte læreplaner og mer elevsentrert undervisning, blant annet Finland, Portugal, New Zealand og Australia. Økonomen Gabriel Heller Sahlgren argumenterer for at Finlands sterkeste skoleresultater på starten av 2000-tallet var resultatet av finsk skole på 1970- og 80-tallet, da læreplanene var kunnskapsbaserte og undervisningen lærerstyrt. Samtidig er det krevende å isolere effekten av disse reformene sammenliknet med andre endringer som har skjedd på samme tid, for eksempel digitalisering av skolen.

Det finnes imidlertid et par naturlige eksperimenter som gir en god pekepinn på hvordan reformene har virket. Det første er fra den kanadiske provinsen Quebec, som hadde en kunnskapsbasert læreplan med lærerstyrt undervisning og skoleresultater i verdenstoppen, men som ønsket å redusere frafallet i skolen. På starten av 2000-tallet innførte de derfor en mer kompetansebasert og elevsentrert undervisning i grunnskolen, samtidig som andre canadiske provinser ikke gjennomførte reformer. Elevene skulle nå være aktivt involvert i undervisningen og ta eget ansvar for læring. Problemløsning, kommunikasjonsferdigheter og gruppearbeid sto sentralt, mens det ble mindre av «passiv» pedagogikk som tradisjonell kunnskapsformidling fra læreren med pugging og repetisjon.

På få år stupte Quebec-elevenes matematikkresultater sammenliknet med resten av Canada – både blant elever som i utgangspunktet var svake, middels gode og sterke. Fallet var større jo lengre tid elevene hadde vært utsatt for den nye undervisningen. I tillegg økte elevenes hyperaktivitet og angst.³ Elevene følte seg mindre klare for ungdomsskolen, gutter fikk lavere selvtillit og utsatte elever var mindre engasjert i skolearbeidet.⁴

Det andre naturlige eksperimentet er fra Storbritannia. England og Skottland er ganske like bl.a. når det gjelder bruk av skjerm i skolen, men gjennomførte to stikk motsatte læreplanreformer på 2010-tallet. Skotske elever var i utgangspunktet klart bedre i matematikk enn de engelske på starten av 2000-tallet. I 2004 vedtok så Skottland en omlegging til kompetansebaserte og elevorienterte læreplaner med få føringer på faglig innhold. Skottlands skolerresultater falt i årene som fulgte.

3. Haeck, C., Lefebvre, P., & Merrigan, P. (2014). The distributional impacts of a universal school reform on mathematical achievements: A natural experiment from Canada. *Economics of Education Review*, 41, 137–160.

4. ERES (2011). A few indicators of students socio-motivational profile. Progress Report to chart knowledge acquisition, 3 (2), 1-2.

Etter pandemien hadde skotske 15-åringer resultater som 13-åringer tidligere hadde hatt.

England gikk den andre veien. De utarbeidet en tydelig, kunnskapsorientert læreplan med stor grad av lærerstyrt undervisning, der matematikkundervisningen var inspirert av Singapore og leseopplæringen av ordlydmetoden. Den utstrakte testingen i engelsk skole har riktignok fått mye kritikk fra lærere, det samme har manglende investeringer i lærernes vilkår og skolebygg. Likevel gikk skolerresultatene opp i 2018, og England ligger nå høyt over Skottland i matematikk.⁵ England er ett av få vestlige land der elevenes læringsutbytte ikke faller i PISA 2025-undersøkelsen.

Sverige har i likhet med Norge opplevd relativt svake skolerresultater. Den svenske regjeringen tar nå et oppgjør med det progressive kunnskapssynet som har preget svensk skole mer eller mindre siden 1990-tallet. I tillegg til å prioritere om lag to mrd. kroner til fysiske lærebøker, ønsker regjeringen en mer kunnskapsorientert læreplan og mer lærerstyrt undervisning. Et syn på kunnskap som noe bevegelig, relativt eller subjektivt skal bort, og i stedet skal grunnskolens læreplaner «basere seg på den beste tilgjengelige kunnskap på området, ut fra vitenskap og etterprøvd erfaring.»⁶

Svenskfaget skal handle mer om lesing i trykte bøker og skriving, og i sløyd skal elevene «fokusere mer på å lage en smørkniv og mindre på å 'reflektere over arbeidsprosessen'». På småskolen skal undervisningen prioritere grunnleggende fakta og ferdigheter, for å gi et nødvendig kunnskapsgrunnlag for videre læring. Først når elevene blir eldre skal elevene gjøre mer komplekse teoretiske oppgaver som å reflektere og analysere. Samtidig ønsker den svenske regjeringen mer lærerstyrt undervisning og mindre individuelt arbeid, særlig i barne-skolen, fordi de mener undervisning med lite lærerledelse generelt går ut over resultatene og skaper økte forskjeller mellom elevene. De peker på at de største tapene er elever fra ressursvake hjem, elever med angst eller ADHD, og gutter som generelt er senere modne enn jenter og mindre i stand til å arbeide selvstendig. Lærernes rolle i å formidle kunnskap skal vektlegges, fremfor i stor grad å være en veileder for elevenes egen utforskning og læring.

De norske kompetansebaserte læreplanene

Med Kunnskapsløftet i 2006 og Fagfornyelsen i 2020 ble læreplanene kanskje i enda større grad enn i Sverige kompetansebasert, mens elevorienteringen i stor grad vedvarte. Læreplanene definerer hvilke ferdigheter, ansvar og medvirkning elevene skal ha, og i liten grad hvil-

ket faglig innhold de skal lære, og hva lærerens rolle skal være. I stedet for at læreren skal formidle kunnskap, slår læreplanens formålsparagraf fast at «elevene og lærlingene skal utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger» – en klart progressiv måte å tenke om kunnskap på. Elevene nevnes fem ganger, læreren ikke i det hele tatt.

I kapitlet om kritisk tenkning heter det at «Opplæringen må [...] søke en balanse mellom respekt for etablert viten og den utforskende og kreative tenkningen som kreves for å utvikle ny kunnskap.» I stedet for å bygge solid grunnkunnskap først skal elevene allerede i grunnskolen bruke mye tid på «utforskning». Ser vi for eksempel på læreplanens kompetansemål for norsk i grunnskolen, legges det tidlig vekt på elevmedvirkning (2. trinn) og at eleven skal få «prøve seg fram» (4. trinn). Man skal lese og reflektere over lyrikk, skjønnlitteratur og fagtekster, men hva man skal lese står det ingenting om. Progresjonen fra trinn til trinn er ikke klar, ettersom det bare er kompetansemål for enkelte trinn gjennom skoleløpet, ikke alle. Slik er det gjennomgående i alle fag.

Kompetansemålene for matematikk har riktignok nylig blitt justert for å imøtekomme kritikk. Det er nå tydeligere hva elevene skal lære og når, i tillegg til at regneferdigheter er mer vektlagt. Dette er et skritt i riktig retning. Samtidig er hovedinnretningen bevart, med fortsatt uforholdsmessig stor vekt på elevmedvirkning og elevens egen utforskning i matematikk gjennom hele skoleløpet.

Læreplanen sier altså ikke noe om at elevene skal kjenne Ibsen eller Undset – i stedet skal man reflektere over og sammenlikne ulike teksttyper. Heller ikke kunnskap om fremveksten av europeiske stater og demokratier, eller årsaker til 1. og 2. verdenskrig, er nødvendige krav. Man skal heller reflektere over historiske og nåtidige konflikter. Læreplanen sier ikke hvilke konflikter, det skal velges lokalt.

Ferdigheter som «å reflektere», «gjengi», «drøfte», «presentere», «utforske», og «kritisk vurdere» nevnes gjennomgående i alle fag.

«Elevene må hele tiden trene på disse kompetanse- ne, men hva som skal reflekteres over eller presenteres, kan bli tilfeldig og uten egenverdi,» skriver professor Kim Helsvig og tre andre kollegaer fra OsloMet i et innlegg i Klassekampen 31. oktober 2024. «Skolen tømmes for innhold til fordel for vage kompetansemål. Det er spesielt utfordrende for nye lærere å arbeide etter en læreplan uten et bestemt faginnhold, og det er utfordrende å vite hva elevene har lært tidligere på skolen. For elevene kan det føre til at de drøfter, utforsker og vurderer det samme faginnholdet år etter år uten at det blir en ty-

5. The Economist (2015). The Economist (2024, 7. juli). England's school reforms are earning fans abroad. The Economist.

6. SOU 2025:19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. Statens offentliga utredningar.

7. Pehrson, J. og Edholm, L. (8. januar, 2024). Experimentet med våra barn slutar nu. Expressen.

delig progresjon i undervisningen,» skriver de. De uklare planene åpner for tidkrevende tolkninger lokalt og store forskjeller mellom skoler.

Regjeringens svar: Veiledende innholdslistor

Kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun har sagt til NRK at «de norske læreplanene kunne vært i hvilket som helst annet land. Det er lite der som viser at vi er en nasjon og et felles folk. Og det er det viktig at ungene lærer.» Forslagsstillerne er enige i dette. Samtidig mener forslagsstillerne at hennes løsning, veiledende innholdslistor, bare understreker problemet med dagens læreplan.

Innholdslistene i samfunnsfag er et godt eksempel. Målet er å gi elevene «økt innsikt i felles historie, kulturarv og tradisjoner». «Men forslaget til innholdslistor gir en skjev og normativ fremstilling av 'vår felles historie',» skriver Den norske historiske forenings utdanningspolitiske utvalg. «Utkastene oppfyller verken ambisjonen om å gi felles referanserammer eller å styrke elevenes historiske innsikt. I stedet settes elevene til å stirre inntest inn i egen navle, samtidig som den moralske svøpen svinges over egen rygg.»

I «vikingtid og middelalder» stilles vikingene i et positivt lys ved at oppmerksomheten rettes mot handel og tingsystemet. Vikingenes brutale maktsamfunn, slaveri og kolonisering er tonet ned. Nedtonet er også den store omveltningen som skjedde med kristningen av landet da tankene om menneskeverdet og nestekjærlighet gradvis slo gjennom og la grunnlaget for rettsstaten og likhet for loven, velferden, sykehus og skoler. «Dette fremstår som en marginalisering av kristendommens tradisjon og betydning for norsk kultur,» sier kirkerådsleder Harald Hegstad til Vårt Land 20. mai. Elevene skal heller ikke lære om sentrale hendelser i en kronologisk rekkefølge. Da går sammenheng og progresjon tapt og elevenes historiske forståelse svekkes.

Historikerutvalget konkluderer med at innholdslistene fremstår mer som et forsøk på å gi elevene politisk «riktige holdninger», enn å gi dem kunnskap og innsikt. De peker på at så lenge de «vidåpne» kompetansemålstyrte læreplanene videreføres, vil hva elevene faktisk lærer fortsatt variere mellom skoler og lærere: «De veiledende innholdslistene viser derfor med tydelighet at det ikke er noen vei utenom å utarbeide helt nye læreplaner med et gjennomgående tydelig faglig innhold, slik man nå gjør i Sverige og Danmark.»

Behov for nye læreplaner

I sum mener forslagsstillerne at dagens vage, kompetansebaserte læreplaner kan svekke elevenes læringsutbytte. Elever blir ikke gode til å «reflektere» og «kritisere» og lese og regne uten å ha basiskunnskaper i bunnen. Manglende faginnhold i læreplanene gjør også at elevene mister en felles referanseramme, noe som er uheldig i en tid med økt polarisering og svekkelse av samfunnslimet. Ikke minst undergraver lærerplanene læreren som elevenes leder og støtte i klasserommet. Når elevene skal utforske og drive problemløsning og gruppearbeid uten tydelig lærerstøtte og forkunnskaper, lærer de mindre. De største taperne er elever fra ressurssvake hjem.

Forslagsstillerne mener at kunnskap om hvordan barn lærer og erfaring fra både Norge og andre land trekker i samme retning: Skolen må få konsentrere seg om kjerneoppdraget, nemlig å gi elevene grunnleggende kunnskap og ferdigheter, og læreren må få være lærer. Avanserte kompetansemål som å «reflektere» og «kritisere» bør utgå, mens klart definerte basiskunnskaper må inn i hvert fag og for hvert år. Grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning bør beholdes. Læreplaner med kunnskapsinnhold gjør at elevene kan få en felles faglig referanseramme og en felles kulturarv, og et kunnskapssyn som sier at det finnes etablerte faglige sannheter. Det trengs særlig i en tid med sosiale medier, som har en tendens til å øke oppslutningen om konspirasjonsteorier og falske nyheter.

Læreplanene må legge bort tanken om at kunnskap først og fremst «utvikles av elevene», og i stedet legge vekt på lærerens rolle som kunnskapsformidler. Dette kan legge til rette for mer lærerstyring basert på moderne klasseromsforskning og kognisjonsforskning. Elevaktivitet har sin plass, men da med tydelig lærerstøtte og i større grad for de eldre elevene som har forkunnskap å bygge på.

Noen vil innvende at Fagfornyelsen bare har fått virke noen få år. Samtidig er det for det første et faktum at Norge har hatt kompetansebaserte læreplaner i 20 år, og en undervurdert lærerrolle i lærerplanene enda lenger. For det andre er omleggingen forslagsstillerne foreslår, ikke en helt ny læreplan, men en hybrid som den som er foreslått i Sverige, der dagens kompetansemål i lesing, skriving og regning beholdes, samtidig med en styrking av basiskunnskap og lærerrollen. For det tredje kan man ikke ignorere forskning og erfaring og signalene fra mange lærere og lærerutdannere, når elevenes læringsutbytte ikke er godt nok, og når behovet for en felles kulturarv og et kunnskapssyn som bygger på at det finnes faglig etablerte sannheter, er stort.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g:

Stortinget ber regjeringen sette ned et offentlig utvalg med sikte på å foreslå en mer kunnskapsorientert læreplan for grunnskole og videregående skole med et klart definert faginnhold for hvert trinn, og en styrking av lærerrollen som kunnskapsformidler for å legge til rette for mer lærerstyrt undervisning i tråd med klasseroms- og kognisjonsforskning.

5. oktober 2026

Joel Ystebø

Jonas Andersen Sayed

Jørgen H. Kristiansen

